

AANVULLEND VLEERMUIZENONDERZOEK

HOEK VAN PRINS BERNHARDSTRAAT EN
JULIANASINGEL

TE VENRAY

Ecologie

Rapportage aanvullend vleermuizenonderzoek

Hoek van Prins Bernhardstraat en Julianasingel te Venray

Opdrachtgever	Venterra Postbus 618 5900 AP Venlo
Rapportnummer	4245.002
Versienummer	D1
Status	Eindrapportage
Datum	4 oktober 2017
Vestiging	Brabant Heinz Moormannstraat 1b 5831 AS Boxmeer 0485 - 581818 boxmeer@econsultancy.nl
Opsteller	ir. B.H.H. Verdijck
Paraaf	
Kwaliteitscontrole	ir. T. Leeuwis
Paraaf	

Kwaliteitszorg

Econsultancy is lid van het Netwerk Groene Bureaus (NGB). Het NGB is een vereniging van ecologische advies- en -onderzoeksbureaus en werkt aan de kwaliteit van advisering gericht op natuur, landschap, water, milieu en ruimte en behartigt de belangen van groene adviesbureaus. Het Netwerk hanteert een gedragscode die opdrachtgevers en andere belanghebbenden een basis biedt om de leden aan te spreken op de kwaliteit van hun werk.

Betrouwbaarheid

Dit onderzoek is op zorgvuldige wijze uitgevoerd conform de toepasselijke en van kracht zijnde protocollen en richtlijnen voor onderzoek. Het onderzoek betreft echter een momentopname en geeft een inschatting van de aanwezigheid van beschermde soorten op de onderzoekslocatie. Het incidenteel voorkomen van beschermde soorten is nooit met zekerheid uit te sluiten. Econsultancy accepteert op voorhand geen aansprakelijkheid ten aanzien van mogelijke beslissingen die de opdrachtgever naar aanleiding van het door Econsultancy uitgevoerde onderzoek neemt.

INHOUDSOPGAVE

1	INLEIDING	1
2	GEBIEDSBESCHRIJVING	2
	2.1 Huidig gebruik onderzoekslocatie en omgeving	2
	2.2 Toekomstig gebruik van de onderzoekslocatie	2
3	RESULTATEN VOORGAAND ONDERZOEK.....	3
4	ONDERZOEKSMETHODIEK	4
5	ONDERZOEKSRESULTATEN	5
	5.1 Vleermuizen.....	5
6	TOETSING AAN WET- EN REGELGEVING	6
	6.1 Vleermuizen.....	6
7	CONCLUSIES EN AANBEVELINGEN	7

1 INLEIDING

Econsultancy heeft van Venterra opdracht gekregen voor het uitvoeren van een aanvullend ecologisch onderzoek aan de hoek van Prins Bernhardstraat en Julianasingel te Venray.

Het aanvullend ecologisch onderzoek is uitgevoerd in het kader van een bestemmingsplanwijziging en ontwikkeling van .

Het aanvullend ecologisch onderzoek is uitgevoerd naar aanleiding van de resultaten van de geactualiseerde quickscan flora en fauna die Econsultancy in 2017 op de onderzoekslocatie heeft uitgevoerd (rapport 4245.001, d.d. 12 juli 2017).

Econsultancy is lid van de branchevereniging "Netwerk Groene Bureaus" en werkt volgens de door het Netwerk opgestelde gedragscode en protocollen.

2 GEBIEDSBESCHRIJVING

2.1 Huidig gebruik onderzoekslocatie en omgeving

De onderzoekslocatie ($\pm 4.000 \text{ m}^2$) betreft het plangebied "hoek Prins Bernhardstraat - Julianasingel" (voormalig Hermisterrein) in de kern van Venray in de gemeente Venray. De onderzoekslocatie is kadastraal bekend gemeente Venray, sectie C, nummers 7514, 7876, 7877 en 8205. Volgens de topografische kaart van Nederland, kaartblad 52 B (schaal 1:25.000), zijn de coördinaten van het midden van de onderzoekslocatie $X = 196.010$, $Y = 393.015$. De onderzoekslocatie is gelegen op de kruising van de kilometerhokken 195/392, 195/393, 196/392, 195/393. In figuur 1 is de topografische ligging van de onderzoekslocatie te vinden.

Figuur 1. Luchtfoto onderzoekslocatie en directe omgeving.

De onderzoekslocatie is gelegen in de kern van Venray. Op de onderzoekslocatie is een busstation gevestigd. De locatie is deels bebouwd met een bedrijfspand (kantoor/kantine), een stalling en een stalling met wasplaats. Het terrein is onder andere verhard met klinkers en beton. De westzijde van de locatie bestaat uit een gazon met enkele oude monumentale eikenbomen en hemelbomen. Rondom de onderzoekslocatie is de bebouwde kom van Venray gelegen, bestaande uit hoofdzakelijk woningbouw met bijbehorende siertuinen.

2.2 Toekomstig gebruik van de onderzoekslocatie

De initiatiefnemer is voornemens op de locatie 8 woningen te realiseren. Ten behoeve van de nieuwbouw zal de huidige bebouwing worden gesloopt en het aanwezige groen worden verwijderd. De aanwezige oude monumentale bomen blijven gehandhaafd op één hemelboom na. Deze boom zal worden verplaatst onder begeleiding van een ter zake kundige.

3 RESULTATEN VOORGAAND ONDERZOEK

Uit de quickscan blijkt dat, om de effecten van de ingreep volledig te kunnen toetsen aan de Wet natuurbescherming er op sommige punten meer informatie is benodigd:

Tabel 1. Overzicht geschiktheid onderzoekslocatie voor soortgroepen en te nemen vervolgstappen

Soortgroep		Geschikt habitat	Ingreep verstorend	Nader onderzoek	Ontheffings-aanvraag	Bijzonderheden / opmerkingen
Broedvogels	algemeen	ja	mogelijk	nee	nee	het verwijderen van nestgelegenheden buiten het broedseizoen uitvoeren
	jaarrond beschermd	nee	nee	nee	nee	-
Vleermuizen	verblijfplaatsen	ja	mogelijk	reeds in uitvoering	mogelijk	betreft een reeds lopend onderzoek naar potentiële verblijfplaatsen van gebouwbewonende vleermuissoorten
	foerageergebied	minimaal	nee	nee	nee	-
	vliegroutes	nee	nee	nee	nee	-
Grondgebonden zoogdieren		ja	mogelijk	nee	nee	aandacht voor zorgplicht ten aanzien van algemene soorten
Amfibieën		minimaal	mogelijk	nee	nee	aandacht voor zorgplicht ten aanzien van algemene soorten
Reptielen		nee	nee	nee	nee	-
Vissen		nee	nee	nee	nee	-
Ongewervelden		nee	nee	nee	nee	-
Vaatplanten		nee	nee	nee	nee	-
Gebiedsbescherming		Gebied aanwezig	Ingreep verstorend	Nader onderzoek	Vergunningplicht	
Natura 2000		2,5 km	nee	nee	nee	-
Natuurnetwerk Nederland		1,4 km	nee	nee	nee	-
Houtopstanden		nee	nee	nee	nee	-

Conclusie

Gelet op de gevonden en te verwachten ecologische waarden en de beoogde planontwikkeling is de verwachting dat de wijziging van het bestemmingsplan uitvoerbaar is, mits het bepaalde in de Wet natuurbescherming in acht wordt genomen, hetgeen goed mogelijk is.

Ten aanzien van algemene broedvogels kunnen overtredingen worden voorkomen door rekening te houden met het broedseizoen. Daarnaast dient ten behoeve van de bestemmingsplanwijziging tijdig duidelijk te zijn of hier verblijfplaatsen van een vleermuisensoort aanwezig zijn. Op basis van de nader te verkrijgen informatie kan worden bepaald of een negatief effect/overtreding door de ingrepen ten aanzien van deze soorten aan de orde is. Middels het tijdig treffen van de juiste maatregelen en het eventueel aanvragen van een ontheffing kunnen de voorgenomen plannen alsnog worden uitgevoerd.

Voor beschermde soorten behorend tot de overige soortgroepen zijn overtredingen ten aanzien van de Wet natuurbescherming wegens het ontbreken van geschikt habitat, het ontbreken van sporen en/of vanwege een vrijstelling bij ruimtelijke ontwikkeling niet aan de orde. Wel dient rekening te worden gehouden met de zorgplicht. Met betrekking tot beschermde gebieden worden geen bezwaren voorzien in de uitvoering van de voorgenomen herontwikkeling op de onderzoeklocatie.

4 ONDERZOEKSMETHODIEK

Voor vleermuizen zijn in de periode juni tot eind september in totaal vijf aanvullende veldbezoeken uitgevoerd, zie tabel II. De veldbezoeken zijn in de avonduren en/of ochtenduren uitgevoerd. De inventarisatiemethode is conform het protocol voor vleermuisonderzoek (versie maart 2017), dat is opgesteld door het vleermuisvakberaad van het Netwerk Groene Bureau's en de Zoogdiervereniging. Het protocol heeft tot doel het belang van de functies van onderzoekslocaties voor soorten vleermuizen effectief en efficiënt vast te stellen dan wel uit te sluiten. De onderzoeksinspanning is gebaseerd op de functies zomerverblijfplaats, kraamverblijf en paarverblijf voor de gewone dwergvleermuis. Gezien de geringe omvang van de onderzoekslocatie zijn alle veldbezoeken met één persoon uitgevoerd.

Voor het onderzoek wordt gebruik gemaakt van professionele batdetectors met opnamemogelijkheid (Pettersson D240x). Een batdetector zet het voor het menselijk gehoor niet hoorbare ultrasone geluid van vleermuizen om naar frequenties die wel hoorbaar zijn. Op basis van de geluidsfrequenties en ritmes kunnen verschillende soorten vleermuizen worden onderscheiden. De opnamemogelijkheid is belangrijk omdat de geluidsopnames kunnen worden gebruikt voor het determineren van soorten die op basis van hun geluid moeilijk zijn te onderscheiden (met name Myotis-soort) en waarbij het sonogram uitsluitsel kan geven. Hierbij wordt gebruik gemaakt van analyseprogramma Batsound

Tabel II bevat een overzicht van de uitgevoerde veldbezoeken.

Tabel II. Onderzoeksinspanning per soortgroep

	februari	maart	april	mei	juni	juli	augustus	september
vleermuizen	tijdstip	-	1x ochtend 2x avond			-	2x avond	
	datum		27 juni (ochtend) 29 mei + 29 juni (avond)				30 augustus + 25 september	
	functie		zomer- en kraamverblijf				paar/baltsverblijf	

Tijdens de veldbezoeken waren de weersomstandigheden voor het waarnemen van de gewone dwergvleermuis en laatvlieger gunstig. Tijdens geen van de veldbezoeken was de temperatuur lager dan 12 °C. De windsnelheid lag beneden de 3 Bft. en er was geen sprake van neerslag.

5 ONDERZOEKSRESULTATEN

5.1 Vleermuizen

Verblijfplaatsen binnen de onderzoekslocatie

Tijdens geen van de veldbezoeken zijn invliegende, uitvliegende, zwermende of gevel grijpende vleermuizen waargenomen binnen de onderzoekslocatie. Tijdens de paarperiode is gedurende de veldbezoeken wel een baltsend mannetje op en in de directe omgeving van de onderzoekslocatie waargenomen. Het betreft echter een enkel individu welke afgaande op de vliegbewegingen waarschijnlijk zijn paarverblijfplaats in een van de noordelijk gelegen woningen heeft. In combinatie met het feit dat gedurende alle veldbezoeken geen uit- en/of invliegers zijn waargenomen is dan ook redelijkerwijs uit te sluiten dat dit jaar een vaste rust- en verblijfplaats van vleermuizen in de bebouwing aanwezig is.

Verblijfplaatsen buiten de onderzoekslocatie

Tijdens de veldbezoeken in de paarperiode is in de omgeving van de onderzoekslocatie een baltsende gewone dwergvleermuis waargenomen. Het is niet duidelijk waar de verblijfplaats van de desbetreffende vleermuis precies aanwezig is. Vermoedelijk bevindt het paarverblijf zich in een van de woningen ten noordenwesten van de onderzoekslocatie.

Foeragerende vleermuizen

Tijdens de veldbezoeken zijn er binnen de onderzoekslocatie enkele (2 tot 4) foeragerende gewone dwergvleermuizen waargenomen welke de luwte van de bebouwing en het noordelijke groen op de onderzoekslocatie gebruiken om langs te foerageren. De desbetreffende bomen blijven in de toekomstige situatie behouden. Hierdoor is er geen sprake van een vermindering van de foerageermogelijkheden binnen de onderzoekslocatie. De plannen zullen, gezien de kleine aantallen, geen aantasting van belangrijk foerageerhabitat vormen.

Vliegroutes

Vleermuizen maken veelal gebruik van lijnvormige (donkere) landschapselementen als houtsingels, beken en lanen om zich te verplaatsen tussen verblijfplaatsen en foerageergebieden. Gedurende de veldbezoeken zijn eenduidige vliegpatronen aangetroffen die door meerdere individuen worden gevolgd. Waargenomen gewone dwergvleermuizen gebruiken de houtwal aan de noordzijde en de luwte van de bebouwing aan de oostzijde als passage om van noord naar zuid te bewegen. Deze route wordt door circa 5 individuen van de gewone dwergvleermuis gebruikt. In de directe omgeving is echter een alternatief aanwezig langs hoge bomen aan de Julianasingel. Indien een toename in verlichting wordt voorkomen op het alternatief langs de Julianasingel zal de functionaliteit van de verblijfplaats ergens ten noorden van de onderzoekslocatie niet afnemen en is overtreding ten aanzien van vliegroutes niet aan de orde.

6 TOETSING AAN WET- EN REGELGEVING

6.1 Vleermuizen

Beschermingsregime

Alle in Nederland voorkomende vleermuissoorten genieten binnen de Wet natuurbescherming een strikte bescherming. Dit betekent dat ze beschermd zijn tegen verstoring van vaste rust- en verblijfplaatsen. Onder deze vaste rust- en verblijfplaatsen wordt verstaan: "het gehele systeem waarvan een populatie gebruik maakt tijdens de jaarcyclus van de soort". Dit houdt in dat niet alleen de zomer- en winterverblijfplaatsen maar ook de verbindingen hiertussen (vliegroutes) en de foerageergebieden bescherming genieten.

Vleermuizen zijn streng beschermd omdat dat ze erg kwetsbaar zijn. De afgelopen vijftig jaar zijn sommige soorten erg zeldzaam geworden of geheel verdwenen. Wanneer overwinterende dieren worden verstoord, is de kans groot dat ze sterven omdat ze dan teveel van hun vetreserve gebruiken. Maar al te vaak worden bomen gekapt en oude gebouwen gerenoveerd of gesloopt. Als zich hierin een vleermuiskolonie bevindt, heeft dat grote gevolgen voor de vleermuisstand in de wijde omgeving. Omdat ze meestal maar één jong per jaar krijgen, kan herstel erg lang duren. Vleermuizen kunnen zelf geen verblijfplaatsen maken en zijn dus afhankelijk van bestaande verblijfplaatsen. Daarnaast hebben ingrepen in het landschap ook negatieve gevolgen doordat foerageergebieden en vliegroutes, waar vleermuizen jaren achtereen gebruik van maken, verdwijnen. De impact die een ingreep kan hebben verschilt sterk per situatie en per soort waardoor meestal gedetailleerde gegevens nodig zijn om een passend advies te geven.

Opgemerkt wordt dat vleermuizen door mensen soms als eng of vervelend kunnen worden beschouwd. Dit onderwerp wordt hierbij aangestipt omdat bij nieuwbouwprojecten vaak sprake is van nieuwe, onwettende bewoners. Gewone dwergvleermuizen zijn ongevaarlijk. In een woning knagen ze niets aan en produceren ze geen hinderlijke ontlasting. Het is een fabel dat ze in haren vliegen, door hun ultrasone echo-locatie zullen ze nooit zomaar ergens tegenaan vliegen. Vleermuizen zijn juist nuttig, ze vangen grote hoeveelheden insecten weg, waaronder muggen.

Functie van de onderzoekslocatie voor vleermuizen

Ondanks dat er aan de onderzoeksinspanning van het vleermuisprotocol is voldaan, kan het voorkomen dat een incidentele verblijfsfunctie van één of enkele individuen wordt gemist. Het protocollair onderzoek blijft een reeks van momentopnames, waardoor niet elke avond en/of ochtend gedurende het seizoen onderzoek plaats kan vinden. Wanneer er tijdens de werkzaamheden onverhoopt toch één of meerdere vleermuizen worden aangetroffen dienen de sloopwerkzaamheden ter plaatse tijdelijk te worden gestaakt en dient er in eerste instantie contact te worden opgenomen met Econsultancy of een lokale vleermuisdeskundige. In overleg zal vervolgens worden bepaald hoe er verder gehandeld dient te worden en welke eventuele maatregelen getroffen moeten worden.

7 CONCLUSIES EN AANBEVELINGEN

Econsultancy heeft in opdracht van Venterra een aanvullend ecologisch onderzoek uitgevoerd aan de hoek van Prins Bernhardstraat en Julianasingel te Venray.

Voorgenomen ingreep

De initiatiefnemer is voornemens op de locatie 8 woningen te realiseren. Ten behoeve van de nieuwbouw zal de huidige bebouwing worden gesloopt en het aanwezige groen worden verwijderd. De aanwezige oude monumentale bomen blijven gehandhaafd op één hemelboom na. Deze boom zal worden verplaatst onder begeleiding van een ter zake kundige.

Functie onderzoekslocatie voor vleermuizen

Uit onderhavig onderzoek is gebleken dat de onderzoekslocatie geen functie heeft voor streng beschermde vleermuizen. Verstoring ten aanzien van desbetreffende soorten is dan ook op voorhand uit te sluiten, mits een toename in verlichting op de alternatieve vliegroute langs de Julianasingel voorkomt. Vrijblijvend wordt geadviseerd om groene lijnelementen langs de Julianasingel en Prins Bernhardstraat te realiseren waardoor de bestaande elementen worden versterkt.

Conclusie

Vervolgstappen ten opzichte van streng beschermde soorten zijn niet aan de orde. Wel dient te allen tijde rekening gehouden te worden met de zorgplicht en wordt geadviseerd om de bebouwing en eventueel groen buiten het broedseizoen te verwijderen.

Verklarende woordenlijst

Activiteitenplan

Een activiteitenplan dient als begeleidend document voor een ontheffingsaanvraag. In het activiteitenplan zijn maatregelen verwoord waarmee de functionaliteit van een rust- of verblijfplaats van een beschermde soort behouden blijft en schade aan individuen wordt voorkomen.

Externe werking

Niet alleen activiteiten in een Natura 2000-gebied/EHS hebben invloed op de staat van instandhouding van het gebied, ook activiteiten buiten het gebied kunnen de natuurwaarden in een gebied beïnvloeden. Dit wordt "externe werking" genoemd. Er bestaat geen ruimtelijke grens voor externe werking: bepalend zijn de effecten op de instandhoudingsdoelstellingen van de soorten en habitattypen in het Natura 2000-gebied/ EHS, ongeacht de afstand tot het beschermde gebied.

Expert Judgement

Inschatting van een deskundige op grond van zijn kennis en ervaring.

Foerageerhabitat

Het gebied waarbinnen een soort voedsel zoekt.

Foerageren

Zoeken en vinden van voedsel door dieren (jachtgebied).

Functioneel leefgebied

Hiermee wordt het gebied dat is benodigd om de functionaliteit van een voortplantingsplaats of van een vaste- rust of verblijfplaats te behouden. Een nestlocatie of voortplantingsplaats kan bijvoorbeeld alleen succesvol functioneren, wanneer er voldoende habitat (schuilgelegenheid, voedsel etc.) van voldoende kwaliteit aanwezig is om te kunnen paren, eieren te leggen en jongen groot te brengen.

Gunstige staat van instandhouding

Er is sprake van een gunstige staat van instandhouding van een soort of habitatype als de omstandigheden waarin de soort of het habitatype voorkomt perspectief bieden op een duurzaam voortbestaan van die soort of dat habitatype.

Habitat

Omvat de plaatsen waar een bepaald organisme voorkomt doordat de abiotische en biotische factoren (niet levende en levende natuur) van die plaatsen voldoen aan de eisen en toleranties die het organisme stelt om te kunnen overleven, groeien en zich voortplanten.

Kraamverblijfplaats

Voortplantingsplaats van vleermuizen. Het gaat hierbij vaak om de vrouwelijke exemplaren van een kolonie (ook wel kraamgroep genoemd) die gezamenlijk hun jongen grootbrengen. De aantallen vleermuizen in een kraamgroep kun oplopen tot meerdere honderden exemplaren.

Landschappelijk inpassingsplan

Het inpassen van ruimtelijke ontwikkelingen in het buitengebied middels een ontwerp van de groenvoorziening, dat voldoet aan het beleid ten aanzien van ruimtelijke kwaliteit. Hierdoor wordt zorg gedragen dat een ruimtelijke ontwikkeling past in het landschap.

Landhabitat

Amfibieën zijn voor de voortplanting afhankelijk van water. Buiten de voortplantingsperiode maakt de soortgroep gebruik van landhabitat als onderdeel van het leefgebied. Landhabitat voor amfibieën omvat onder andere structuurrijke of opgaande vegetatie zoals (loof)bos, houtwallen, struikgewas, heide, ruigtekruiden, vegetaties en moeras.

Mitigerende maatregelen

Maatregelen die negatieve effecten bij een ingreep voorkomen of reduceren.

Omgevingscheck

Een omgevingscheck wordt uitgevoerd bij verlies van leefgebied van een jaarrond beschermde functie van een soort die door een ingreep (tijdelijk) verloren gaat. De omgeving van de ingreep wordt door een ter zake deskundige beoordeeld op aanwezigheid van voldoende alternatief leefgebied en/of potentiële verblijfplaatsen.

Ontheffing

De Flora- en faunawet is gemaakt om planten- en diersoorten die vrij in het wild leven te beschermen. Om deze kwetsbare soorten te beschermen bevat de Flora- en faunawet een aantal verbodsbepalingen. Onder bepaalde voorwaarden mogen de activiteiten wel doorgaan, daarvoor kan een ontheffing benodigd zijn. Een ontheffing is een besluit waarbij in een individueel concreet geval een uitzondering op een wettelijk verbod wordt gemaakt.

Paarverblijfplaats

Dit is een verblijfplaats die hoofdzakelijk in het najaar (september/oktober) door vleermuizen worden gebruikt om te paren. Eén mannetje kan een dergelijke verblijfplaats met meerdere vrouwtjes delen. In de omgeving van de paarverblijfplaats wordt veelal door het territoriale mannetje middels baltsvluchten getracht vrouwtjes aan te lokken.

Populatie

Een biologische populatie is een groep individuen van dezelfde soort die zich onderling voortplant en als zodanig geïsoleerd is van andere zulke groepen.

Rode Lijst

Rode Lijsten laten zien welke soorten zijn verdwenen en welke soorten in een gebied sterk zijn achteruitgegaan of zeldzaam zijn. Er bestaan verschillende Rode Lijsten. Voor vogels, voor zoogdieren, planten, paddenstoelen, insecten en voor allerlei andere soortgroepen. Rode Lijsten hebben geen officiële juridische status. Plaatsing op de lijst maakt een dier dus nog geen 'beschermde diersoort' in de zin van de Flora- en faunawet. De Rode Lijsten hebben in de praktijk wel een belangrijke signaleringfunctie. Door de Rode Lijst te raadplegen, kunnen alle instellingen die met natuurbehoud te maken hebben rekening houden met bedreigde soorten.

Significant negatief effect

Een effect is in het kader van de Natuurbeschermingswet 1998 significant als de instandhoudingsdoelen van het Natura 2000-gebied dreigen te worden aangetast.

Het begrip 'significant' staat centraal in de toepassing van het beschermingsregime voor Natura 2000-gebieden bij zowel vaststelling van beheerplannen als de vergunningverlening. Het bepaalt of een uitvoerige toetsing, een zogenaamde passende beoordeling, moet worden uitgevoerd. Indien als gevolg van een ingreep de toekomstige oppervlakte habitat of leefgebied, aantal van een soort of kwaliteit van een habitat lager zal worden dan zoals bedoeld in de instandhoudingsdoelstelling, dan kan sprake zijn van significante gevolgen. Voor het goede begrip, de soorten hoeven er niet te zitten, het gebied moet geschikt zijn voor de soorten.

Vaste rust- of verblijfplaats

Een plek binnen het leefgebied van een soort die essentieel is voor de levenscyclus van een individu. De Flora- en faunawet omschrijft niet exact wat een vaste rust- of verblijfplaats is. Dit is soortafhankelijk.

Vliegroute

Een vaste route die door vleermuizen wordt gebruikt tussen de verblijfplaatsen naar foerageergebieden.

Winterverblijfplaats

Verblijfplaats die gebruikt wordt om de periode van winterrust te overbruggen. Voor vleermuizen zijn dit vorstvrije, maar koele en vochtige plekken. Er kan sprake zijn van massaverblijfplaatsen, verblijfplaatsen van kleine groepen of één of enkele individuen.

Zomerverblijfplaats

Is een vleermuisverblijfplaats anders dan een kraamverblijf. Buiten de kraamperiode worden deze door vrouwtjes gebruikt, binnen de kraamperiode door individuele mannetjes.

